

ПОЛЬОВІ ЕТНОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЧЕНИХ
ЕТНОЛОГО-КРАЄЗНАВЧОЇ СЕКЦІЇ ХАРКІВСЬКОЇ
НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ КАФЕДРИ ІСТОРІЇ
УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ (1924–1929)

Юлія СТАДНІК

orcid.org/0000-0002-4191-8147

аспірантка Національного технічного університету

«Харківський політехнічний інститут», старша наукова співробітниця

Харківського історичного музею імені М. Ф. Сумцова

email: yuliia.domna@gmail.com

Анотація. Розглянуто питання особливостей проведення польових досліджень матеріальної та духовної культури України на базі етнологічно-краєзнавчої секції Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури імені Д. І. Багалія в період з грудня 1924 р. по листопад 1929 р. Поданий у статті перелік лабораторної та експедиційної роботи вчених секції відображає методологічну базу, різноманіття тематики зацікавлень науковців, широку географію досліджень, а також співпрацю з іншими етнологічними осередками.

Ключові слова: етнологія, краєзнавство, науково-дослідна кафедра, етнологічно-краєзнавча секція, науково-пошукова діяльність, експедиції, Харків.

Постановка проблеми. Радянський період в історії української етнології став справжнім викликом для збереження народної культури. Модернізаційні процеси, а також більшовицька ідеологія витісняли традиційну народну культуру українців. Зникали давні ремесла, промисли та народні звичаї, забувався фольклор. Дослідники, що спостерігали за цими тенденціями, вже з початку 1920-х років збирали та опрацьовували пам'ятки культури і мистецтва, щоб у такий спосіб зберегти їх для майбутніх поколінь. Однак наступ на наукові та культурні установи наприкінці 1920-х – на початку 1930-х років ускладнив та майже зупинив цю роботу. Тож важливим завданням учених сьогодення є дослідження праць етнологів того часу задля достовірного відтворення розвитку етнологічної науки. Маловідомим, але важливим аспектом діяльності етнологічних

осередків 1920-х років є специфіка їхньої науково-пошукової роботи.

Метою статті є визначення особливостей проведення польових досліджень матеріальної та духовної культури України на базі етнологічно-краєзнавчої секції Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури імені Д. І. Багалія у період з грудня 1924 р. по листопад 1929 р.

Хронологічні межі охоплюють найбільш тривалий та плідний період у роботі підрозділу кафедри в умовах постійних реорганізацій установ у системі Народного комісаріату освіти УСРР. Нижня хронологічна межа – реорганізація кількох підрозділів кафедри в одну секцію «етнології та краєзнавства» [19]. Верхня хронологічна межа – наступна зміна, у результаті якої секція була перейменована в «етнографічно-етнологічну» [4], а пізніше остаточно ліквідована.

Під поняттям «польова науково-дослідна діяльність» авторка визначає пошук та накопичення речових (включаючи малюнки та креслення) та усно-історичних джерел, тобто збір первинних даних для подальшого їх наукового опрацювання [11, с. 12].

Аналіз джерел, досліджень і публікацій. Основу джерельної бази статті складають документи особового фонду О. Ветухова (1920–1930), що зберігається у колекції університетського музею Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, та фонду № 166 (Міністерство освіти) Центрального державного архіву вищих органів влади України. Серед джерел, що містять інформацію про лабораторну та експедиційну діяльність етнолог-краєзнавчої секції, можна назвати такі: секційні й індивідуальні плани та звіти співробітників, заяви на відрядження, матеріали експедицій та виставок. Деякі з них вперше запроваджені у науковий обіг. Зокрема, це «Загальний план-маршрут та орієнтаційний кошторис дослідної експедиції по Дніпру» [6], що дає уявлення про особливості організації тогочасних експедицій, та примірник програми з вивчення сільськогосподарських колективів на Полтавщині [23], який було надіслано секції для ознайомлення. Доповнюють перераховані дані статті, опубліковані вченими у 1920-х роках, які часто містять посилання на методику та джерельну базу досліджень. Історіографія питання представлена як спеціалізованими монографіями, так і сучасними біографічними працями, присвяченими творчому шляху співробітників секції. У дисертації О. Богдашиної подано історію кафедри з окремим підрозділом про роботу секції загалом [1]. Однак в

ній лише частково згадані деякі аспекти питання експедиційної діяльності осередку. Праці, що описують діяльність Є. Берченко [10], Р. Данківської [29], Б. Пилипенка [15] та інших, містять факти, які стосуються польової роботи. Попри це подібні дослідження не дають загального уявлення про місце і роль вчених у колективній праці секції. Тож окреме дослідження, присвячене її науково-пошуковій діяльності, може значно розширити розуміння розвитку наукового середовища етнологів у 1920-х роках.

Виклад основного матеріалу. За час свого існування Харківська науково-дослідна кафедра історії української культури (1921–1930), очолювана академіком Д. Багалієм, декілька разів змінювала тематику досліджень, однак невід'ємною складовою наукових розробок залишався етнологічний напрям [1, с. 28]. Упродовж 1921–1924 рр. вдалося відпрацювати організацію науково-пошукової та науково-дослідної роботи. Біля витоків етнологічного осередку стояв академік М. Сумцов, а з 1922 р. незмінним керівником відповідної секції був професор О. Ветухов [1, с. 28–29].

Важливим етапом у питанні організації роботи секції стали грудень 1924 р. – січень 1925 р. Захоплені новими перспективами поступу науки, учасники Першого всеукраїнського з'їзду з вивчення продуктивних сил, зокрема О. Ветухов та інші вчені кафедри, долучають історичне краєзнавство до плану роботи підрозділу [13, с. 25–26]. Водночас відбувалася загальнонаукова дискусія навколо мети та завдань етнології. Детальний огляд використання термінів «етнографія» та «етнологія» зробив професор Є. Кагаров у 1928 р. Автор довів,

що в іноземній та українській історіографії не було єдності у цьому питанні (наприклад, експедиції могли називатися як «етнологічними», так і «етнографічними») [11, с. 12]. У розвідці згадується і про підхід професора О. Ветухова, згідно з яким етнографія, що зосереджена на зборі даних, має перерости в етнологію, що аналізує та інтерпретує дані [18, арк. 48–49]. У документації секції була відображена концепція етнографії як додатка до етнології. Проте класичні польові дослідження продовжували становити основу заповнення прогалин у наукових знаннях та, навпаки, поживалися з початком роботи новоутвореної секції етнології та краєзнавства.

На початку 1925 р. було встановлено два основних напрями роботи секції: вивчення матеріальної та духовної культури певного краю [13, с. 26]. Відповідно до цього науковці підрозділу удосконалювали методологію досліджень, зокрема й на етапі збору матеріалу. В. Білецька, наукова співробітниця секції, розробляла тему оновлення етнологічних досліджень через «ув'язку їх з сучасним життям» та краєзнавством (як методом) [18, арк. 86]. Інший вчений, А. Ковалівський, вивчав можливості використання картографічного методу в етнологічних дослідженнях [13, с. 53–61]. Названі підходи широко застосовувалися у практичній роботі. Варто згадати і про додавання до наукових напрацювань секції «марксистської бази» [17], зокрема в питаннях походження і розвитку сім'ї та власності [18, арк. 48].

Науково-пошукова діяльність включала лабораторний та експедиційний (польовий) етапи збору етнологічного матеріалу. На першому етапі речові та письмові джерела підбиралися у музеях,

архівах і бібліотеках [17]. Більшість колективу, окрім виконання обов'язків на кафедрі, працювала в Харківському інституті народної освіти (далі – ХІНО) та українських музеях.

Активно велась робота зі збору фахової літератури. Аспірант секції В. Дашкевич працював у харківських «книгозбірнях» над складанням бібліографії програм з вивчення етнології та краєзнавства України [13, с. 149]. А починаючи з 1925 р. при підрозділі формувалася фахова бібліотека [27].

Науковий співробітник кафедри І. Єрофеев (працював бібліотекарем Музею Слобідської України ім. Г. С. Сковороди (МСУ), а пізніше архівістом у Харківському історичному архіві) перебував у відрядженні в Кам'янці-Подільському для вивчення архівних матеріалів про соціальне становище українського селянства в XIX ст. [5]. А також, працюючи з архівними документами, вчений розробляв тему історії українського театру [18, с. 49].

Співробітники та аспіранти вивчали не тільки харківські збірки. Наприклад, аспірантка Є. Берченко відвідувала музеї Києва, Харкова, Полтави та Катеринослава з метою дослідження техніки та орнаменту килимів [18, арк. 84]. Інший аспірант секції, Б. Пилипенко, наприкінці 1920-х років відвідав Чернігівський, Лубенський, Черкаський і Новгород-Волинський музеї для фотофіксації етнологічних пам'яток [15, с. 241].

Частиною лабораторної роботи і підготовкою до проведення етнологічних експедицій було створення бази для отримання нового етнологічного матеріалу, а саме складання та збирання програм, інструкцій, тематичних опитувальників.

Широко використовувалися програми, створені Етнографічною комісією при Всеукраїнській академії наук (ВУАН), та інших етнологічних осередків. Наприклад, аспірант Я. Риженко як кореспондент Етнографічної комісії користувався програмою для збирання відомостей про чумаків авторства етnologa В. Ляскоронського [30, с. 26–27].

Проте вчені секції та водночас музейники створювали і власні програми у зв'язку зі специфікою їхніх наукових зацікавлень. Низку коротких програм із вивчення матеріальної та духовної культури (збір відомостей про обрядові печива, віконні прикраси, свята Трійці та Івана Купала) було складено та апробовано науковою співробітницею кафедри та директором МСУ Р. Данківською. Одна з них – «Програма для уличних наблюде-ний...» (1925) – використовувалася під час «екскурсій» для записів спостережень та збору пам'яток Харківщини, що впродовж 1924–1927 рр. проводив музей із залученням співробітників кафедри [12]. В. Дашкевич розробляв «Програму для дослідження народної медицини та гігієни» (1927) в межах підготовки до створення медико-етнографічної підсекції [9]. Є. Берченко на основі власного досвіду написала методичний посібник «Як збирати матеріал до настінних розписів» (1928) [10, с. 126], а вчений секції К. Черв'як випрацював «Попередні програми вивчення килимарства» (1929) для Коростенського краєзнавчого музею. Так само наприкінці 1920-х років Я. Риженко брав участь у створенні «Програми для збирання матеріалів до виучування сільськогосподарських колективів на Полтавщині». Опитувальник мав розсилатися у колгоспи Полтавської області та заповненням надходити

до Полтавського державного музею [23].

Окремої уваги заслуговує розроблена очільником Всеукраїнського Краєзнавчого Бюро при секції П. Ковалівським «Схема обліку продукційних сил краю» (1925). «Схема» мала стати планом краєзнавчої роботи для краєзнавців-аматорів по всій Україні. І хоч вона представляла програму іншого напрямку підрозділу, однак включала перелік відомостей етнологічного характеру, а саме: етнічний склад населення, характерні особливості матеріальної та духовної культури, еволюція сільського господарства, зміни у звичаях та побуті населення [13, с. 44–51].

Польовий етап науково-дослідної праці етнолого-краєзнавчої секції планувався з початку академічного року. Етнологічні експедиції часто організовували весною та влітку, іноді під час зимових канікул, оскільки деякі співробітники секції працювали в ХІНО. Виїзди планувалися так, щоб охопити якомога більшу територію за короткий термін. Наприклад, у 1925 р. Р. Данківська перебувала у відрядженні по селах Харківщини з травня по червень [18, арк. 47]. В. Білецька у липні–серпні того ж року відвідала Полтаву, Київ та Катеринослав [18, арк. 86]. Є. Берченко перебувала у відрядженні на Катеринославщині з 20 грудня 1925 р. по 10 січня 1926 р. [7].

Частина польових робіт була профінансована через керівництво кафедри Українським головним управлінням науковими установами [8], інша – особистим коштом. Наприклад, Б. Пилипенку для продовження експедиції з дослідження транспорту на Десні у травні 1928 р. власні заощадження надав голова секції О. Ветухов [25].

Організація дослідницької діяльності існувала в трьох варіантах: колективна, групова та індивідуальна [18, арк. 48–49]. Дослідження секції, в яких був задіяний весь колектив, виконувалися згідно з Держпланом. У 1925–1926 академ. році вчені здійснювали перегляд поглядів на походження та розвиток сім'ї та власності [18, арк. 48]. У 1926–1927 рр. збиралися матеріали для вивчення народної техніки та нехліборобських промислів [17]. А в 1928–1929 рр. під загальним керівництвом професора О. Ветухова були проведені експедиції у межах вивчення теми «Засоби водного транспорту на Україні» (на Десну – Б. Пилипенко, О. Ветухов; на Пороги – В. Білецька, А. Ковалівський) [24]. «Загальний план-маршрут та орієнтаційний кошторис дослідної експедиції» містив опис мети, запланованих результатів діяльності, склад групи та кошторис поїздки (витрати на проїзні квитки, фотоприладдя, добові) [6].

Групові дослідження передбачали залучення аспірантів. На першому році навчання в аспірантурі обов'язковими були «екскурсії» (експедиції) на фабрики та заводи м. Харкова, а також на околиці міста [17]. У 1926 р. всі аспіранти були долучені до роботи з вивчення русальних звичаїв та уявлень («русалій») за географічним методом (нанесення на карту розповсюдження традиції) (керівник – А. Ковалівський) [17].

Професор О. Ветухов долучався до групової розробки тем «Старі українські міри, ваги та грошовий облік» (разом із І. Єрофеевим) і «Тотем» та «Мана» як вихідні пункти до розуміння походження «роду» (з А. Ковалівським) [18, арк. 48]. Для вивчення цих питань вчені залучали історичні, археологічні та фольклорні джерела [21].

Польова робота в *індивідуальній науковій практиці* співробітників та аспірантів розширювала тематику, географію та зв'язки з іншими етнологічними організаціями.

Професор О. Ветухов у 1920-х роках розробляв питання походження й розвитку музики у зв'язку із економічно-соціальними умовами. Працював над темою походження дитячої іграшки [18, арк. 48].

Р. Данківська під час експедицій збирала значну колекцію глиняних іграшок (понад 500 одиниць) з Харківщини, Полтавщини, Катеринославщини, Волині, Київщини та Курщини (серед етнічних українців) [29, с. 112–113]. Упродовж 1925–1928 рр. вивчала побут та сільську говірку Слобожанщини [18, арк. 47].

А. Ковалівський збирав фольклорний матеріал маріупольських греків. Під час літньої експедиції 1928 р. ним було сфотографовано нерухомі пам'ятки, зібрано книги та мапи, що належали до надбань цієї етнічної групи [2].

В. Білецька у 1924–1929 рр. записувала на Харківщині та Донеччині зразки заробітчанського фольклору (наймитські та шахтарські пісні) [18, арк. 86; 20]. На Київщині та Катеринославщині вивчала зразки українського одягу (кожухи, сорочки) [18, арк. 44]. Протягом 1926 р. на прохання історика В. Петрова збирала польовий матеріал про звичай кидати гілки на могили та записувала перекази про Г. Сковороду серед селян с. Пан-Іванівка на Харківщині [28, с. 73]. Упродовж 1928–1929 рр. науковиця входила до Дніпробудівської археологічної експедиції під керівництвом академіка ВУАН Д. Яворницького (дослідження рибальства на Дніпрових порогах) [26, с. 66].

І. Єрофєєв збирав матеріали про народні вірування, народну поезію, малярство та архітектуру за програмами Всеукраїнського етнографічного товариства [17].

Б. Пилипенко, досліджуючи кустарні промисли (першочергово – млинарство), здійснював етнологічні експедиції на Чернігівщину, Дніпропетровщину, Полтавщину та Харківщину [14, с. 146]. Працюючи у Чернігівському краєзнавчому музеї, мав можливість дослідити розписи нових печер в м. Чернігові, вивчав гончарне виробництво с. Олешині та вибірку в м. Борзні [15, с. 392].

Є. Берченко протягом 1925–1928 рр. здійснила кілька наукових експедицій по Катеринославщині (Кременчуцька, Дніпропетровська та Криворізька обл.) задля вивчення народного декоративного розпису. Дослідниця збирала автентичні взірці українського стінопису, замовляла їх у майстринь та фотографувала селянок за роботою. На основі зібраної колекції у 1928 р. було створено виставку українського народного живопису в Державному російському музеї у Ленінграді (214 оригіналів та 50 світлин) [10, с. 126].

Я. Рижено у 1926–1927 рр. керував експедицією Полтавського державного музею з вивчення побуту та виробництва Опішнянського району Полтавщини. Ним було зібрано чимало цінних предметів, що відображали кустарні промисли та ремесла, традиції житлового будівництва, ювелірне шиття. Також робилися фольклорні записи місцевих загадок та колядок [16, с. 400].

К. Черв'як проводив етнологічні дослідження на Коростенщині (Житомирська обл.): записував звичаї та обряди, збирав килими, малюнки селянських будинків та одягу [2].

Аспірантка Л. Зайцева досліджувала швейний кустарний промисел у Харкові, а також під час численних поїздок на Кавказ збирала відомості про місцеві кустарні вироби [2].

Окрім проведення власних експедицій, співробітники секції долучали до збору матеріалів дослідників-аматорів. Так, В. Дашкевич, складаючи систематичну характеристику світогляду українського народу, працював над створенням мережі кореспондентів – мешканців різних регіонів України, які робили етнографічні записи [22]. А. Ковалівський згадує у своїй статті про мережу кореспондентів Наркомзему, які, окрім сільськогосподарських даних, надавали й етнологічні відомості [13, с. 53].

У 1928–1929 рр. накопичений досвід, праця всіх членів секції в науково-культурних установах України, а також широкі наукові зв'язки значно збільшили можливості та впливовість групи дослідників на чолі з О. Ветуховим. Саме тому зібрані етнологічні пам'ятки, їхні світлини та малюнки вдалося показати на виставці польових робіт секції (понад 700 експонатів). Виставка відображала деякі аспекти традиційної культури Слобожанщини, а також частково Полтавщини, Чернігівщини, Житомирщини, Дніпропетровщини [3].

Наприкінці 1920-х років амбітний колектив етнологічно-краєзнавчої секції стикнувся з наслідками згортання українізації. Науково-дослідна кафедра зазнала перевірок та реорганізації. Владою була здійснена централізована зміна тематики та методів українознавчих досліджень. 18 листопада 1929 р. секцію перейменували на «етнографічно-етнологічну» [4], а вже в кінці 1929 р. остаточно ліквідували [1, с. 45].

Висновки. Таким чином, у період з грудня 1924 р. по листопад 1929 р. співробітниками етнологічно-краєзнавчої секції Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури імені Д. І. Багалія було здійснено вагому працю зі збору матеріальної та духовної культури України. Експедиційна діяльність сприяла науковому мережуванню етнологічних осередків, а також підвищувала науковий рівень музейних установ, у яких працювали співробітники. Польові виїзди вчених допомогли створити потужну джерельну базу для етнологічних розвідок з широкою географією та тематикою, сприяли збереженню культурної спадщини, що на час вивчення швидко виходила з ужитку, а сьогодні збереглася частково або лише в доробку секції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богдашина, О. М. *Діяльність Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури ім. акад. Д. І. Багалія (1921–1934 рр.)*: монографія. Харків, 1994. 196 с.
2. Виставка «польових» робіт етнологічно-краєзнавчої секції Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури ім. акад. Д. І. Багалія. 1929 р. *Музей історії університету ХНУ імені В. Н. Каразіна*. Ф. 8. Оп. 3. Од. зб. 18840. Б. арк.
3. Виставка «польових» робіт співробітників етнологічно-краєзнавчої секції НДКІУК, проведених влітку 1928 р. 01.10.1929 р. *Музей історії університету ХНУ імені В. Н. Каразіна*. Ф. 8. Оп. 3. Од. зб. 18888. Б. арк.
4. Витяг з протоколу засідання етнологічно-краєзнавчої секції НДКІУК від 18.11.1929 р. *Музей історії університету ХНУ імені В. Н. Каразіна*. Ф. 8. Оп. 3. Од. зб. 11933. Б. арк.
5. Єрофеев, І. Ф. Curriculum vitae (1920–ті рр.). *Центральний державний архів вищих органів влади та управління України*. Ф. 166. Оп. 12-ос. Спр. 2493. Арк. 4.
6. Загальний план-маршрут дослідної етнологічно-краєзнавчої експедиції по Дніпру та його допливах (Лівобережжя) в межах України 1928 р. *Музей історії університету ХНУ імені В. Н. Каразіна*. Ф. 8. Оп. 3. Од. зб. 18847. Б. арк.
7. Заява до катедри історії української культури Є. В. Берченко. 18.01.1925 р. *ЦДАВО України*. Ф. 166. Оп. 5. Спр. 738.
8. Заява про надання коштів на польові роботи з етнографії (1920–ті рр.). *ЦДАВО України*. Ф. 166. Оп. 6. Спр. 4581. Арк. 148.
9. Звіт аспіранта секції В. Я. Дашкевича. 11.09.1927 р. *Музей історії університету ХНУ імені В. Н. Каразіна*. Ф. 8. Оп. 3. Од. зб. 18884. Б. арк.
10. Іваненко, С. О. Євгенія Берченко – харківська дослідниця народних монументальних декоративних розписів. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2013. № 2. С. 125–127.
11. Кагаров, Є. *Завдання та методи етнографії*. Київ, 1928. 43 с.
12. *Музей Слобідської України*. Ч.1: бюлетень. Харків, 1925. 45 с.
13. *Науковий збірник науково-дослідної кафедри історії української культури / за редакцією проф. О. В. Ветухова*. Харків, 1927. Ч. VII. Перший випуск. Етнологічно-краєзнавча секція. 178 с.
14. *Науковий збірник Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури імені акад. Д. І. Багалія / за редакцією проф. О. В. Ветухова; за загальною редакцією Д. І. Багалія*. Харків, 1930. Том IX. Випуск 2. Праці етнографічно-етнологічної секції. 170 с.
15. Нестуля, О. О. Мистецтво було його мрією: (Б. К. Пилипенко). *Репресоване краєзнавство: (20–30-ті роки)*. Збірник статей. Київ; Хмельницький, 1991. С. 238–244.
16. Нестуля, О. О. Яків Омелянович Риженко. *Зневажена Кліо*: збірник / відп. ред. Ю. З. Данилюк. Київ, 2005. С. 397–403.
17. Операційний план Етнологічно-краєзнавчої секції НДКІУК на 1926/1927 ак. р. (1926 р.). *Музей історії університету ХНУ*

імені В. Н. Каразіна. Ф. 8. Оп. 3. Од. зб. 17016. Б. арк.

18. План праці етнологічно-краєзнавчої секції НДКІУК на 1925–1926 рр. (1 січня – 1 липня 1925 р.). 1925 р. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 3. Спр. 442. Арк. 48–84.

19. План праці на 1925 рік етнографічно-краєзнавчої секції НДКІУК (1925 р.). *Музей історії університету ХНУ імені В. Н. Каразіна*. Ф. 8. Оп. 3. Од. зб. 11928. Б. арк.

20. План праці на 1926–1927 академ. рік наук. співробітниця В. Ю. Білецької. 27.06.1926 р. *Музей історії університету ХНУ імені В. Н. Каразіна*. Ф. 8. Оп. 3. Од. зб. 11817. Б. арк.

21. План праці на 1926–1927 рр. А. Ковалівського. 1926 р. *Музей історії університету ХНУ імені В. Н. Каразіна*. Ф. 8. Оп. 3. Од. зб. 11923. Б. арк.

22. План роботи на 1927–1928 рр. В. Я. Дашкевича. 1927 р. *Музей історії університету ХНУ імені В. Н. Каразіна*. Ф. 8. Оп. 3. Од. зб. 11914. Б. арк.

23. Програма для збирання матеріалів до виучування сільськогосподарських колективів на Полтавщині (1920-ті рр.). *Музей історії університету ХНУ імені В. Н. Каразіна*. Ф. 8. Оп. 3. Од. зб. 16685. Б. арк.

24. Проект функціонального розподілу праці в секції. 1930 р. *Музей історії університету ХНУ імені В. Н. Каразіна*. Ф. 8. Оп. 3. Од. зб. 11915. Б. арк.

25. Розписка Ветухова В. О. 1928 р. *Музей історії університету ХНУ імені В. Н. Каразіна*. Ф. 8. Оп. 3. Од. зб. 12819. Б. арк.

26. Світленко, С. І. Українські науково-освітні інтелектуальні комунікації Д. І. Яворницького 1920-х – початку 1930-х рр. *Надніпрянська Україна: історичні процеси, події, постаті*. Збірник наукових праць. Дніпропетровськ, 2015. Вип. 13. С. 53–73.

27. Спроба проведення першої виставки «ПОЛЬОВИХ РОБІТ» Етнологічно-краєзнавчої Секції Харківської НДКІУК ім. акад. БАГАЛІЯ влітку 1928 року. Харків, 1929 р. *Музей історії університету ХНУ імені*

В. Н. Каразіна. Ф. 8. Оп. 3. Од. зб. 17055. Б. арк.

28. *Українська фольклористична енциклопедія* / голов. ред. Г. Скрипник. Київ, 2019. 840 с.

29. Хасанова, О. І. Раїса Сергіївна Данковська та її роль у формуванні колекції української народної керамічної дитячої іграшки у ХІМ імені Сумцова. *Двадцять восьми Сумцовські читання: збірник матеріалів наукової конференції*. Харків, 2022. С. 112–119.

30. *Чумаки. Студії з історії та історіографії* / ред. кол.: В. Андреев (гол. ред.), С. Андреева, С. Білівенко, Р. Додонов, С. Телюпа. Київ, 2024. 290 с.

REFERENCES

1. Bohdashyna, O. (1994). *Activities of the Kharkiv Research Department of the History of Ukrainian Culture Named after Academician D. I. Bahalii (1921–1934): A Monograph*. Kharkiv, 196 p. [in Ukr.]

2. Exhibition of "Field" Works of the Ethnology and Local History Section of the Kharkiv Research Department of the History of Ukrainian Culture Named after acad. D. I. Bahalii. (1929). *University History Museum of V. N. Karazin Kharkiv National University*. Fund 8. Descr. 3. Unit 18840. [in Ukr.]

3. Exhibition of "Field" Works of the Ethnology and Local History Section of the Research Department of the History of Ukrainian Culture Conducted in the Summer of 1928. (1929). *University History Museum of V. N. Karazin Kharkiv National University*. Fund 8. Descr. 3. Unit 18888. [in Ukr.]

4. University Museum of V. N. Karazin Kharkiv National University. Extract from the Protocol of the Meeting of the Ethnology and Local History Section of the Research Department of the History of Ukrainian Culture Dated 18.11.1929. *University History Museum of V. N. Karazin Kharkiv National University*. Fund 8. Descr. 3. Unit 11933. [in Ukr.]

5. Yeforiev Ivan Fedorovych. Curriculum Vitae (1920s). *Central State Archive of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine*.

Fund. 166. Descr. 12-oc. Case. 2493. Page. 4. [in Ukr.]

6. University Museum of V. N. Karazin Kharkiv National University. F. 8. i. 3. u.i. 18847. General Route Plan of the Ethnology and Local History Research Expedition along the Dnipro and its Tributaries (Left Bank) within Ukraine, 1928. *University History Museum of V. N. Karazin Kharkiv National University*. Fund 8. Descr. 3. Unit 18847. [in Ukr.]

7. Application to the Department of Ukrainian Culture History by Ye. V. Berchenko. 18.01.1925. *Central State Archive of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine* Fund. 166. Descr. 5. Unit 738. [in Ukr.]

8. Application for Funding for Ethnographic Fieldwork (1920s). *Central State Archive of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine*. Fund 166. Descr. 6. Unit 148. [in Ukr.]

9. Report of Graduate Student of the Section V. Ya. Dashkevych. 11.09.1927. *University History Museum of V. N. Karazin Kharkiv National University*. Fund 8. Descr. 3. Unit 18884. [in Ukr.]

10. Ivanenko, S. (2013). Yevheniia Berchenko – Kharkiv Researcher of Folk Monumental Decorative Paintings. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu i mystetstv* (Visnyk Kharkiv State Academy of Design and Arts). No. 2, pp. 125-127. [in Ukr.]

11. Kagarov, Ye. (1928). *Tasks and Methods of Ethnography*. Kyiv, 43 p. [in Ukr.]

12. *Museum of Sloboda Ukraine*. (1925). Bulletin, No 1. Kharkiv, 45 p. [in Ukr.] [in Rus.]

13. Vetukhov, O., ed. (1927). *Scientific Collection of the Research Department of the History of Ukrainian Culture. Ethnological and Local History Section*. Kharkiv, Part VII, First Issue, 178 pp. [in Ukr.]

14. Bahalii, D., Vetukhov, O., eds. (1930). *Scientific Collection of the Kharkiv Research Department of the History of Ukrainian Culture Named after Acad. D. I. Bahalii*. Works of the Ethnographic and Ethnological Section. Kharkiv, Vol. IX, Issue 2, 170 pp. [in Ukr.]

15. Nestulia, O. (1991). Art Was His Dream: (B. K. Pylypenko). *Repressed Local*

History Studies: (1920s–1930s). Collection of Articles. Kyiv, Khmelnytskyi, pp. 238–244. [in Ukr.]

16. Nestulia, O. (2005). Yakiv Omelianovych Ryzhenko. *Neglected Clio: A Collection*. Kyiv, pp. 397–403. [in Ukr.]

17. Operational Plan of the Ethnology and Local History Section of the Research Department of the History of Ukrainian Culture for the 1926/1927 Academic Year (1926). *University History Museum of V. N. Karazin Kharkiv National University*. Fund. 8. Descr. 3. Unit 17016. [in Ukr.]

18. Work Plan of the Ethnological and Local History Section of the Research Department of the History of Ukrainian Culture for 1925–1926 (January 1 – July 1, 1925). 1925, pp. 48–84. *Central State Archive of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine*. Fund 8. Descr. 3. Unit 11928. Page 48-84. [in Ukr.]

19. Work Plan for 1925 of the Ethnographic and Local History Section of the Research Department of the History of Ukrainian Culture (1925). *University History Museum of V. N. Karazin Kharkiv National University*. Fund 8. Descr. 3. Unit 11928. [in Ukr.]

20. Work Plan for the 1926–1927 Academic Year of Research Fellow V. Yu. Biletska. 27.06.1926. *University History Museum of V. N. Karazin Kharkiv National University*. Fund 8. Descr. 3. Unit 11817. [in Ukr.]

21. Work Plan for 1926–1927 by A. Kovalivskyi. (1926). *University History Museum of V. N. Karazin Kharkiv National University*. Fund 8. Descr. 3. Unit 11923. [in Ukr.]

22. Work Plan for 1927–1928 by V. Ya. Dashkevych. (1927). *University History Museum of V. N. Karazin Kharkiv National University*. Fund 8. Descr. 3. Unit 11914. [in Ukr.]

23. Program for Collecting Materials for Studying Agricultural Collectives in Poltava Region. (1920s). *University History Museum of V. N. Karazin Kharkiv National University*. Fund 8. Descr. 3. Unit 16685. [in Ukr.]

24. Project of Functional Labor

Distribution in the Section. (1930). *University History Museum of V. N. Karazin Kharkiv National University*. Fund 8. Descr. 3. Unit 11915. [in Ukr.]

25. Receipt by Vetukhov V.O. (1928). *University History Museum of V. N. Karazin Kharkiv National University*. Fund 8. Descr. 3. Unit 12819. [in Ukr.]

26. Svitlenko, S. (2015). Ukrainian Scientific and Educational Intellectual Communications of D. I. Yavornytskyi in the 1920s – Early 1930s. *Naddniprianska Ukraine: Historical Processes, Events, Figures*. Dnipro, Issue 13, pp. 53–73. [in Ukr.]

27. Attempt to Hold the First Exhibition of "Field Works" of the Ethnology and Local History Section of the Kharkiv Research Department of the History of Ukrainian Culture Named after acad. Bahalii in the Summer of 1928. (1929).

University History Museum of V. N. Karazin Kharkiv National University. Fund 8. Descr. 3. Unit 17055. Kharkiv. [in Ukr.]

28. Skrypnyk, H., ed. (2019). *Ukrainian Folklore Encyclopedia*. Kyiv, 840 p. [in Ukr.]

29. Khasanova, O. (2022). Raisa Serhiivna Dankovska and her Role in the Formation of the Collection of Ukrainian Folk Ceramic Children's Toys in M. Sumtsov Kharkiv Historical Museum. *Twenty-Eighth Sumtsov Readings: Collection of Materials of the Scientific Conference "Museum in the Global World: Innovations and Preservation of Traditions."* Kharkiv, pp. 112–119. [in Ukr.]

30. Andrieiev, ed., V., Andrieieva, S., Bilivenko, S., et al. (2024). *Chumaky. Studies on History and Historiography*. Kyiv, 290 pp. [in Ukr.]

Summary

FIELD ETHNOLOGICAL RESEARCH BY SCIENTISTS OF THE ETHNOLOGY AND LOCAL LORE SECTION OF THE KHARKIV RESEARCH DEPARTMENT OF THE HISTORY OF UKRAINIAN CULTURE

Julia STADNIK

orcid.org/0000-0002-4191-8147

postgraduate student at the National Technical University Kharkiv Polytechnic Institute,

senior research at the Mykola Sumtsov Kharkiv Historical Museum

semail: yuliia.domna@gmail.com

Relevance of the research. The Soviet period in the history of Ukrainian ethnology became a challenge for the preservation of folk culture. Ukrainian folk culture was supplanted by modernisation processes, as well as Bolshevik ideology. Folklore was forgotten along with ancient crafts, trades, and customs. Researchers who observed these trends since the early 1920s had been collecting and processing cultural and artistic monuments in order to preserve them for future generations. However, the attack on scientific and cultural institutions in the late 1920s and early 1930s complicated and almost stopped this work. Therefore, an important task for today's scientists is to study the works of ethnologists of that time to accurately reproduce the development of ethnological science. A little-known but important aspect of the activities of ethnological centres in the 1920s is the specificity of their scientific and research work.

The purpose of the article is to identify the key characteristics of "field" research on

the material and spiritual culture of Ukraine conducted by the Ethnology and Local Lore Section of the Kharkiv Research Department of the History of Ukrainian Culture named after D. I. Bahalii in the period from December 1924 till November 1929.

Conclusions. In the period from December 1924 till November 1929, the staff of the Ethnology and Local Lore Section of the Kharkiv Research Department of the History of Ukrainian Culture named after D. I. Bahalii carried out substantial efforts to collect the material and spiritual culture of Ukraine. Expedition activities facilitated academic collaboration between ethnological centres and also enhanced the scientific level of the museum institutions where the staff worked. The “field” trips of scientists helped to create a powerful source base for ethnological research with a wide geographical scope and themes, contributed to the preservation of cultural heritage that was quickly disappearing from everyday life at the time of study and today survives only partially or solely within the section’s collection.

Keywords: ethnology, local history, research department, Ethnology and Local Lore Section, scientific research activities, expeditions, Kharkiv.